

Dublet

ACADEMIA ROMÂNĂ
DISCURSURI DE RECEPȚIUNE
XXIV.

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ
A LUI
ION GHICA

DISCURS ROSTIT LA 5 (18) APRILIE 1902
ÎN ȘEDINȚĂ SOLEMNĂ

DE
Dr. CONSTANTIN I. ISTRATI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE
CU RĂSPUNS DE
DIMITRIE A. STURDZA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

ACADEMIA ROMÂNĂ
22.953

BUCURESCI
INSTIT. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-sor ION ST. RASIDESCU
16, STRADA DÓMNEI, 16
1902.

6513

Prețul 50 bani.

San Jacinto

12 August 1816—1897 Aprilie 22.

Domnilor Colegi,

Am avut marea onóre a fi ales membru al acestui Institut național, care are menirea de a întrupă cugetarea înaltă și munca intelectuală a némului românesc, în ședința de la 7 Aprilie 1899.

În curînd decî se vor împlini trei ani de la acéstă dată memorabilă pentru mine, și cu tóte că Statutele nu prevéd un termen pentru a indică un maximum de timp, de care să pótă beneficia noul ales, spre a se presintă în mod oficial în fața colegilor sêi — omisiune ce póte ar trebui completată —, cred totuși că cel mult un an ar puté fi acordat, în acest scop, recipiendarului.

Eũ am depășit decî acest termen, și culpa mea este cu atît mai mare, cu cât singur în gînd imi indicasem altă linie de purtare.

Încep prin urmare a mă recunósce vinovat și a cere să fiũ ertat.

Împrejurări independente de voința mea m'aũ făcut ca, aprópe doi ani, să nu fi putut găsi timpul necesar, pentru a alcătui o lucrare, care să fie mai demnă de domniile-vóstre, Domnilor Colegi.

Îndată însă ce am avut timpul necesar, am căutat să mă conformez prescripțiunilor Statutelor nóstre.

Să-mi permiteți, cu acéstă ocasiune, a face o mică digresiune, pe care o cred necesară.

Cel ce a făcut Statutele nóstre la 1879, de sigur, s'a inspirat de practica lucrurilor de la Academia francesă. Academia francesă are însă secțiunile sale cu totul separate, deosebindu-se între ele chiar și prin modul de a procedă la primirea oficială a membrilor lor.

Ast-fel pe când alesul Institutului Franciei — adecă al secțiunii de științe — iea parte la ședințe fără nici o întroducere oficială, colegului sêu ales la secțiunea suroră, aceea a Academiei francese propriũ díse — adecă la partea literară și istorică — i se face primirea cu forma solemnă.

Điua în care noul primit își pronunță cuvîntarea este o sêrbătóre pentru toți cei ce-l ascultă, un eveniment pentru toți cugetătorii de pretutindenea.

Și e firesc să fie ast-fel.

Cum voiți d-vóstre, ca un matematic, un fisician, sau un naturalist, presintându-se la o ședință de asemenea natură, să fie nu numai pri-ceput, dar și urmărit cu plăcere în cestiuni ce pot fi de ordine supe-rióră, ca sciință, dar cari mai în tot-deauna sunt cu totul speciale, aride, sau greóe, pentru atențiunea publicului mare! Ast-fel de cestiuni pot fi presintate publicului cel mult sub forma de vulgarizare, dar vulgarisările nu pot avé caracterul unor discursuri de recepțiune academică.

Ar resultà dar ca membrii secțiunii sciințifice și de la noi să nu se presinte în fața domniilor-vóstre decât ca în Francia, fără nici o formalitate specială.

Cum am rămâné atunci cu cerințele art. 25 al Statutelor Academiei nóstre, care prevede că:

«Recepțiunea solemnă a membrilor Academiei se face prin lectură în public, din partea noului ales, a unui operat original, relativ de preferință la o ramură óre-care a desvoltării naționale.»

S'ar păré chiar, că membrii secțiunii de Sciințe, din acest punct de vedere, se presintă óre-cum pe o scară de inferioritate față cu colegii lor de la Litere și Istorie.

La Academia francesă, forma cuvântării recipiendarului este tot-deauna admirabilă, și dacă nu tot-deauna întâlnim persóne de valórea lui Renan, Taine și alții, ale căror cuvântări au făcut epocă, adesea chiar nemuritorii de mâna a doua se fac interesanți, dacă nu prin cuge-tările și vederile lor originale, cel puțin prin forma îngrijită în care fixéză trăsăturile vieții și lucrările membrilor pe cari i-au înlocuit.

Multe din aceste biografii sunt clasice.

La Institutul Franciei, acestea se fac de Președinte și de Secretarul perpetuu, după mórtea colegului lor. Berthelot a făcut ca Secretar perpetuu biografii, cari au eternizat figurile multor savanți francesi, puid în evidență și vastele sale cunoscințe, precum și frumósele sale merite literare.

Prin urmare, cerințele art. 25, pentru cei de la Sciințe, ar puté fi interpretate în sensul de a ni se permite să vorbim despre membrul ce ne-a precedat.

Ilustrul meu predecesor, Ion Ghica, a înțeleș lucrul tot ast-fel. Dar fiind-că scaunul seú, în sînul acestei Academii, nu mai fusese ocupat înainte sa, el se presintă cu biografia lui Ioan Câmpineanu.

Điceam mai adineaorí, că modul de primire de la Academia francesă

ar păré că constituie o stare de inferioritate pentru cei de la Sciințe. Astăđi însă se scie de toți, că ómenii de sciință au adus servicii neprețuite omenirii, chiar în ceea ce privesce seninătatea și înălțarea gândirii, pe terenul sintesei abstracte, al cercetării cauzelor și legăturii efectelor, al filosofiei, cu un cuvânt, unde ei și-au dat contingentul lor însemnat. Acei din membrii Institutului Franciei cari, ca Berthelot, Bertrand și Pasteur, au fost, în același timp, și membri ai Academiei franceze, au dovedit-o în de ajuns, prin cuvântările lor, acolo.

Discursurile lor în sînul Academiei franceze și în genere ale tuturor ómenilor de sciință, cari aparțin și Institutului Franciei, au avut tot-deauna un farmec deosebit, o neuitată originalitate de cugetare.

Ele au desvilit, pe lângă cunoscințele lor generale, pe lângă vederile lor profunde, și o parte isvorită din frumusețea sciințelor pozitive. Acésta face ca concepțiunea omului de sciință să îmbrățișeze orizonturi ce scapă omului numai de litere.

Vederile fisicianilor ating, în ce privesce viața pămîntescă, idei utile transformării în bine a omenirii, iar în ce privesce viața universală, ele fac să se trecă cu mai multă siguranță și în mod mai convingător de la atom și legile ce-l conduc la infinit și legile universale — de la suflet, scânteie divină, la acel tot, pe care omul de sciințe îl simte mai bine ca orîși-cine —, tot, pe care-l admiră și urmărește în opera sa grandioasă, fără ca să-l pótă pătrunde creierul nostru — cel puțin în conformațiunea lui actuală — creier, care este organul limită între om și univers, între suflet și Dumnezeu!

În așteptarea unor învățați superiori, pe cari-i dorește din tot sufletul pentru binele némului românesc și cari vor face, la intrarea lor în sînul Academiei Române, ceea ce a făcut un Bertrand sau un Pasteur în sînul Academiei franceze, ridicând adecă cugetarea, întărind credința și înălțând sufletele, dați-mi voe mie astăđi, Domnilor Colegi, să vorbesc despre Ion Ghica, pe care am avut onórea a-l înlocui în sînul acestei Academii.

Pentru a mă conforma cu totul prevederilor art. 25, presint cu acéstă ocasiune și un memoriu sciințific, care cuprinde rezultatul ultimelor mele cercetări în chimie, cercetări cari, dacă nu ar câștigă nimic prin a fi cetite în ședința solemnă, vor înfățișa, sper, óre-care interes pentru cetitorii speciali ai lucrărilor de sciință din Analele Academiei noastre.

A vorbi despre Ion Ghica, recunosc de la început că este foarte greu.

O adevărată biografie a unui om ce, prin munca și activitatea sa, depășește pe semenii lui, se face rar în mod exact și adevărat. Biografia nu se mărginesc numai în a înscrie cronologicesc faptele și lucrările produse și nici chiar a face, mai mult sau mai puțin, critica lor. Activitatea omenescă fiind determinată de două cauze : pornirea personală, aceea care pleacă din însușirile persoanei noastre, și mediul social în care trăim, pentru care și adesea contra căreia a luptat ea, — adevărata biografie trebuie să-și dea sémă de amândouă aceste cauze.

Biograful trebuie să înțelégă epoca celui pe care l studiază, să înțelégă sufletul aceluia, să fie imparțial în judecare, exact în observațiune.

Ion Ghica a putut face o biografie în sensul de mai sus, și el a pus inimă și devotament în a descrie și justifică viața contemporanului său Ioan Câmpineanu, al cărui amic fusese.

Pentru mine însă greutatea este mai mare, din cauză că nu numai n'am avut fericirea de a fi fost amicul lui Ion Ghica, dar abia m'am întreținut cu domnia-sa în câte-vă rînduri.

Cu tóte că a părăsit viața pămîntescă numai la 22 Aprilie 1897, totuși Ion Ghica se retrăsese cu mulți ani mai înainte la Gherganî unde, din cauza vârstei înaintate, trăia retras, mulțumindu-se a ascultă cele ce i se cetiaă— adesea din operele lui Hurmuzaki publicate de Academie— îngrijit și înconjurat cu iubire de distinsa sa soție și de familie.

O bună parte din viața sa nu trăise în țeră, fiind între 1881—1888 reprezentantul țerii la Londra ; iar mai înainte de războiul Independenței, diferența de vîrstă, de ocupațiuni și de situațiune socială și politică, ce există între d-sa și mine, nu erau din acelea ce puteau a mă apropia de acest om, pe care din nenorocire îl cunosceam, la acea dată, mai mult după articolele calomniose ale unei prese pasionate, decât după scrierile sale, pe cari am început a le ceti numai cu puțin înainte de 1880, pe când lucram la «O pagină din Istoria contemporană a României».

Pe urmă, dificultatea alcătuirii biografiei lui Ion Ghica se mai îngreunază și prin alte împrejurări : El s'a născut la 12 August 1816 în Bucuresci, și a trăit în epoca renascerii și a constituirii Statului românesc, în mijlocul atâtor frămîntări, atâtor lupte, atâtor năzuințe și dorințe sfinte, și atâtor obstacole greu de învins, înăuntru și în afară!

Istoria némului nostru se póte împărți în 3 mari epoce : Prima admirabilă, impunătoare, presintându-se în cea mai splendidă lumină de

credință, de voință, de propășire și rezistență: este fasa sa de viață de sub domniile pămîntene din epoca Basarabilor și Mușetescilor. Tot trecutul nostru de fală, de mărire, de glorie, aparține acestei epoci.

Românii s'au istovit în urmă, în luptele lor cu creștinii veciui, cari nu-i înțelegeau și-î pismuiau; iar pe de altă parte în luptă cu hordele Tătare și Musulmane, făcând un stăvilar din pepturile lor, transformând țera în timp de 2 secole într'un locaș de suferințe, la spatele căreia Europa putea să trăească liniștită și să prospereze.

Ast-fel începù epoca a doua de quasi agonie a acestui nēm, ce dură tot timpul domniilor Fanariote și pe care putem s'o oprim în primul pătrar al vécului XIX, la Lazăr și Tudor.

1816 și 1821, condeiul și spada, voința hotărîtă a unui nēm de a trăi, afirmându-se prin cultură și prin forță, alcătuesc hotarul dintre căderea și ridicarea Românilor!

De la aceste date și până la 1877—78, ultima fasă a renascerii noastre, în ce-vă mai mult de o jumătate de secol, noi Românii am făcut enorm și trebuie să constatăm acesta cu fală, aducând mulțumiri proniei ceresci.

Acéstă epocă de mișcare, de lupte, de sacrificii și în fine de biruință, în alte țeri, a durat secole.

Neapărat că, veniți mai în urmă, am profitat de experiența și de faptele câștigate prin munca altor nēmuri.

Prin acésta Europa cultă și-a plătit însă, fără a se gândi, datoria sa de onóre către noi, cari stătusem vécuri întregi ca zid de apărare la Dunăre. Totuși trebuie să nu uităm nici odată, că ori-cât datorim culturii occidentale, ori-cât datorim Dreptului ginților, inseris odată pe stégul surorii noastre Francia și memoriei, scumpă nouă, a lui Napoleon III, ori-cât am căută să fim de modești, viața noastră de popor o datorim în primul rînd voiniciei și vînjoșiei nēmului nostru.

Dumnezeu ne-a ajutat, lui înainte de tôte, în acest templu al Româ-nismului, să aducem mulțumirile noastre!

Iată în ce epocă a trăit Ion Ghica, iată greutatea ce întîmpină acela ce voesce a descrie viața sa.

Om fericit! Lăgănul său îl vedem cu ochii minței, în acea vreme de întunecime, de umilință, de jaf și siluire, epoca Cârjaliilor (1), în

(1) «Până la 1826, Cârjaliile făceau încursiuni prin țără și veniau până la barierele Bucureștilor tăind și pârjolind». Ion Ghica, *Scrisori către Alecsandri*. Introducțiune, pag. V.

care Semi-Luna ne lumină și Fanarul ne dădeă legi, în care nu mai existau Românii politicesce; epocă, în care sentimentul național se mai păstră dór în doine și balade, în cântece și suspine, și abia în câte-vă inimi alese.

Pruncul crescând găsesce prima școlă nouă românească; ideia națională câștigă teren; domniile pămîntene renasc; un început de armată românească face ca frunțile să se ridice și inimile să se înalțe; Semi-Luna apune pe și ce merge, sub influența rașelor binefăcătore ale culturii occidentale, ce pătrund până la noi și cari ne înviorază de odată cu redesteptarea sentimentului național și cu amintirea faptelor mărețe ale trecutului nostru!

Țerile se unesc, Universitățile se întăresc și prosperă, o epocă nouă de stabilitate și de bună îndrumare începe după 1866; Vulturii stégurilor noastre înaintază falnic spre Plevna și Vidin sub bărbătesca și înțelepta conducere a M. Sale Regelui; lanțurile sunt rupte și ceea ce Eroii și Părinții némului doriau atât de mult în sufletul lor se realisază în parte.

Un popor de sine stătător, un Regat nou, România, se înscrie în *statul civil* al planetei noastre, și Ion Ghica, spre apusul vieții sale, are fericirea de a o represintă — ca Ministru Plenipotențiar la Londra. Ce fericită generațiune aceea din care a făcut parte el!

Dacă copil, pe la 1862—64, învățând lecțiunea mea de Istorie, plângeam de durere și umilință și în dorința, tot de odată, de a vedé țera mea liberă, ce a trebuit să se petrecă în inima acestor ómenii, cari copilărise la începutul secolului, când ți se spuneă că ești Român, ca o insultă numai, și când umilințele de tot felul erau hrana ținică a acestui ném!

Cu mândrie, omul ce a vedut atâtea fapte disparate și importante, povestitorul neîntrecut, le enumără în modul următor:

«Am vedut pe Baș-bešli-aga părăsind casarma beilicului și eșind cu trupele sale pe la bariera Șerban Vodă, pe când pe la bariera Moșilor Generalul Roth intră în Bucuresci cu avantgarda rusescă.

«Am vedut țera guvernată de Pahlen, de Zaltuchin și de Kisselef cu Bârzof și cu Pazarnicul.

«Puneam nóptea urechia pe pămînt la Gherganii, și numeram tunurile cari băteaă Silistria.

«Am pomenit domnia lui Grigore Vodă Ghica și pe a frate-său Alexandru Vodă, domnia lui Bibescu cu Căpitan Costache Kehaia, ucenicul și imitatorul Pazarnicului.

«Pe atunci scriitorii cancelariilor se diceau *Piserii*, șefii de serviciu *Na-*

cialnici, masă sau biuroù se numia *Stol* și șeful de masă *Stol-nacialnic*; scriptele cancelariei se numiau *Ciornă, Sprafcă, Otnoșenie, Pricaz și Sdelcă*; ofițerii se numiau *Prapurcici, Porucici, Polcovnici și Pot-Polcovnici*.

«Slavismul își încercă conchista prin burocratie și prin armată, precum odinioară o încercase prin biserică cu *blagoveștenie, preobrejenie, blagoslovenie, bogoslov, zlatauz, pristol și denie*.

«Am asistat la înființarea Societății literare și a societății «Frăția» și la răscolarea de la 1848.

«Am văzut îndoita alegere a lui Cuza Vodă, proclamarea Unirii-Principatelor și lovitura de Stat.

«Am asistat la noptea de 11 Fevruarie, la plebiscitul lui Vodă Carol de Hohenzollern, apoi la declararea Independenței României și a Regatului și la încoronarea Regelui Carol I. . . » (1).

Iată viața sa !

Față de un specialist, care totă viața sa a muncit într'o singură direcțiune, biograful se poate mântini a-i caracteriza activitatea și opera. Față de Ion Ghica care, pe lângă Asachi, este al doilea enciclopedist al nămului nostru, biograful într'un discurs de recepțiune simte nevoia de a se mărgini.

El a fost profesor de matematici, de geologie și de științele economice la vechea Academie din Iași.

Tote cunoștințele umane în clasificățiunile clasice, datorite lui Auguste Comte sau lui H. Spencer, sunt cuprinse între aceste trei ramuri.

Tote scrierile sale se resimt de această educațiune științifică, pozitivă. Neapărat că în altă țară inginerul Ghica ar fi lăsat în urma sa tratate precise, proceduri nouă și un nume ilustru în știința pură și a ingineriei de mine.

Ce voiți însă când, întors la 1841 în țară, el nu găsi decât abia un început de școle și o desăvârșită lipsă de mișcare culturală științifică.

Am cunoscut o altă ilustrațiune românească, scumpă memoriei noastre, pe Bacaloglu, pregătit cum nu am avut încă un al doilea pe terenul științelor pozitive, de ore-ce făcuse cercetări originale, atât în matematici, cât și în fizică și chimie.

Importantele publicațiuni străine de pe vremuri, de matematică (2), fizică (3), și chimie (4) conțin numeroase lucrări, datorite activității sale.

(1) Ion Ghica, *Scrisori către Alecsandri*. Introducțiune, pag. XVIII.

(2) *Schlömlich's Zeitschrift für Mathematik und Physik*; *Grunert's Archiv der Mathematik und Physik*. — *Les mondes*.

(3) *Poggendorff's Annalen der Physik und Chemie*, din Berlin. — *Cosmos*, par l'abbé Moigno.

(4) *Erdmann's Journal für praktische Chemie*.

Bacaloglu însă mai are meritul că, reîntors în țară, se ocupă numai cu științele. El sosi în București, 20 de ani după Ghica, și cu toate acestea mediul, la 1861, era încă atât de puțin priincios științelor, în cât el era atât de izolat, de neînțeles și de puțin ajutat, că an cu an se poate observa descurajarea lui — ceea ce am dovedit în biografia ce i-am consacrat — și acest om, care ar fi putut fi o glorie a oricărui nem, sfârșește prin a face articole de vulgarizare!

Ce putea dar să facă Ion Ghica cu 20 ani mai înainte, la 1841?

Neavând pregătirea cu totul științifică, pe care o câștigase Bacaloglu, fiind însă superior acestuia prin o cultură mai variată, el înțelese îndată ce-i rămânea de făcut și arcul său având mai multe săgeți, le întrebuiță pe rând, pentru a aduce servicii, când pe câmpul cultural, când pe câmpul luptelor politice sau pe acel al îndrumării cestiunilor sociale și economice.

Ion Ghica fu un pionier din cei mai importanți al renascerii noastre culturale, sociale, politice și naționale.

Activitatea lui apare în acea epocă, despre care d-l Hasdeu cu drept cuvânt dicea în sinul acestei Academii:

«Într'o civilizațiune bătrână, toate ramurile culturii sunt de mult așezate solid pe nise base definitive, ast-fel că fie-care ramură înfățișează o specialitate vastă, suficientă ea singură pentru avântul unui geniu oricât de puternic. Nu așa este la începutul unei noue civilizațiuni, unde nimic nu e pregătit de mai înainte, toate sunt în așteptare, toate sunt de dorit, și iată de ce acolo talentele mai energice, unele mai bine, altele mai rău, se apucă de toate, dornice de a deschide toate ușile viitorului» (1).

Iată de ce în numeroasele sale volume găsim de toate, căci nu se putea alt-fel din partea unui om, care a fost inginer de mine, profesor de matematică, de științe și economie politică, revoluționar și exilat, Guvernator al insulei Samos, Ministru și Președinte de Consiliu, membru și în mai multe rânduri Președinte al Academiei Române, istoric și arheolog, scriitor neobosit și variat, director general al Teatrelor, mare proprietar și agricultor, Ministru plenipotențiar și descendent al unei familii cu trecut și nume în această țară.

Mai rămâne încă, el care a introdus alfabetul român în școle și administrațiune și care a scris atâtea pagini admirabile, să fie studiat și din punctul de vedere literar, ca unul din cei mai distinși prosatori români.

(1) Răspunsul d-lui B. Petriceicu-Hasdeu la discursul d-lui Ioan Pușcariu, vezi: Discursuri de recepțiune. XXIII. *Ugrinus*, 1291, de Ioan Pușcariu, București 1901.

Adăogați la acestea pe omul politic și pe marele patriot și veți vedé cât e de vast câmpul activității sale.

Fiindu-mi imposibil ca să ating tóte aceste direcțiuni, într'un timp așa de scurt, mă voiú oprí măi mult la omul de sciință.

Ghica studią cu succes la șcóla de Mine și la Șcóla centrală din Paris, urmând și cursurile de fizică și chimie la Sorbona, în acel moment în care Capitala Francieií aveà pe Gay-Lussac, Regnault, Ampère, Thénard, Dumas, Arago și atâția alții ; și pe când Liebig din Bavaria și Humboldt din Prusia se duceau să se inspire la Paris, la urmașii lui Lavoisier.

Întors, el se gândi îndată la avutele mine de sare de la noi, pre-sintând un proiect de exploatare ce nu fu admis, salinele nóstre fiind atunci arendate.

În luptă cu prejudecățile, fu nevoit a se duce la Iași, unde un om superior, Nicolae Suțu, îl numi profesor la Academia Michăilénă. Cursul său erà urmat și de persóne străine șcólei și nu aveà ca rival decât pe Kogălniceanu, în splendidul său curs de istorie.

Ca organisator al șcólelor, el fu primul, care în publicațiunile :

Însemnări asupra învățaturii publice, încă de la 1844 ; (1)

Programul șcólelor pentru partea literară, istorică și filosofică a învățămîntului secundar, dat la 1844 lui Alexandru Balș, «Epitrop al învățaturilor publice în Moldova» (2) ;

Epistola, care e un adevérat studiu, către redacțiunea *Foaie pentru minte, inimă și literatură* din Brașov, din 1847, *relativă la reorganizarea învățămîntului în Moldova*; (3)

Convorbiri economice, două volume, etc., se ocupă de acéstă cestiune serios, vedú limpede de la început și indică măi cu deosebire cum trebuie să fie învățămîntul nostru primar.

Să mă opresc puțin la acéstă parte, de óre-ce ea mă intereséză măi mult, pe lângă partea sciințifică, care va constitui fondul acestei lucrări.

Ast-fel în primul său studiu de la 1844, Ion Ghica spuneà că :

«Ar fi fórte îndrăsneț să pretinđi, ca aceste câte-và fețe să slujescă de o sistemă de învățatură publică în Țerile românesci; însă *șinta mea va fi nimerită, dacă óre-carí idei aruncate de timpuriú încă ar*

(1) *Foaiesciințifică și literară*. Anul I. 1844 (Studiu neterminat prin suprimarea foii). No. 2 din 16 Ianuarie, No. 3 din 23 Ianuarie, No. 10 din 12 Martie, No. 24 din 25 Iunie, No. 25 din 2 Iulie.

(2) Studiu fórte amănunțit publicat în *Foaie pentru minte*, etc., No. 43, 44 și 45 din 1847.

(3) Și răspuns la un articol semnat I.I. (de sigur I. Ionescu), N. 31, 32, 33.

puté sluji de vađa celor ce cărmuesc învăătura publică la întocmirea unei organizații mari și largi, care să fie locul și lor monument mare și de veșnică slavă...» (1).

Nu pot de asemenea, față cu acei ce văd încă un bine în învățămîntul primar uniform, la orașe și la toate satele, să nu reproduc următoarele din lucrarea lui Ion Ghica. — Cum să avem aceleași programe, să cerem a se îndeplini aceeași lucrare, când la țără, de regulă, avem un singur profesor pentru cinci clase. — Săténul nostru nu va putea aprecia nici odată atențiunea, de lăudat de alt-fel, a acelor ce-î dau în formă o școlă ca la oraș, dar el le ar fi de sigur mult mai recunoscător, dacă le-ar da ceea ce *le trebuie* copiilor lor.

Iată în esență programul său :

«Învățătura în aceste școli trebuie să îmbrățișeze numai părțile cele mai însemnate și mai de căpetenie, precum sunt : cetirea și scrierea, religia, calculul și *musica vocală*. . .» (2).

Iar în urmă, el crede necesar a se trece la un învățămînt mai utilitar și în raport cu nevoile sătenilor, neuitând bine înțeles partea educației sufletesci, pe care o arată cât e de utilă :

«Odată ce tinerii ar fi câștigat mecanismul cetirii și al scrierii, s'ar da în mâinile lor ca exerciții la cetire cărți cuprinzătoare de articolele legiurilor noastre, cari să le arate îndatoririle lor către Stat, și datoriile reciproce ce sunt între locuitori și proprietari ; cunoscințe de religie, de morală și de agricultură. *Ce mai bună învățatură morală, ce mai bună filosofie decât creștinismul? Cât nu s'ar îmbunătăți starea inimii și a gândului țeranului printr'o cetire bine tălcuită a Evangheliei și a Bibliei!* Cât nu s'ar înalță ideile lui prin ore-cari cântări (psalmuri) din cele mai alese ale lui David ?

«Starea lui materială s'ar îmbunătăți prin cunoscințe de agricultură ce ar putea afla în cărți și publicațiuni elementare de agricultură ; duhul lui mai deștept ar cercă nouă întreprinderi.

«Un orator de slăvită memorie, într'un raport de la 6 Florial anul al 10-lea al Republicei Francese, dice : «Cer ca una din cele dintâi cărți, cari se vor da în mâinile copiilor de la țără, să le dea cunoscințe agricole, nu voi dice folositoare, dar neapărate. Ore-cari icone scose pe tipar de lemn în capul fie-cărei lecții ar împironi băgarea lor de sémă ; stampe de câte deuce centime (deuce parale) puse pe pereții școlelor, înfățișând cel mai bun plug, grapele cele mai cuviincioase, un copaci roditor bine tăiat, un stup bun și cele-lalte.» *Aceste cuvinte dise pentru Franța, care în totă vremea s'a bizuit*

(1) *Foaie științifică și literară*, No. 2 din 16 Ianuarie 1844, pag. 9.

(2) *Ibidem*, No. 24 din 25 Iunie 1844, pag. 186.

a fi o nație tot de odată agricolă și manufacturală, se aplică cu atât mai bine la noi, cari nu putem și nu trebuie să fim multă vreme încă, câte-vă vécure pôte, decât o nație numai agricolă.

«Adăogând la învățăturile de mai sus cunoscințe de facerea contractelor și de chipul de a ține o carte de cheltueli și venituri, țăranul ar primi o învățătură destulă pentru comerțul vieții lui. Aceste învățături s'ar puté face fórte lesne în trei ani; copiii ar merge la școlă între vârsta de 7 și 10 ani și doi ani încă să se mai exerceiteze, vîrstă până la care părinții nu se pot sluji de dînșii. *Așà nici un copil nu ar ajunge în vîrsta de dece ani fără de a fi îndeplinit aceste cunoscințe; pe urmă s'ar ține, ca să nu uite ceea ce a învățat, cu publicații effine și folositoare trebuințelor și împrejurărilor. Li s'ar da o fôie periodică, care să cuprindă cunoscințele elementare de metodurile cele mai bune și descoperiri nouë în agricultură, și numai acele cari pot să se aplice și la noi; deslușiri și povățuiri la interesele țăranesci; table de prețurile ce au grânele în deosebitele târguri, productele cari se caută mai bine, în acea vreme, ș. c. l., atunci instituția foilor sătesci din Moldova și Valachia va puté luă adevăratul duh ce trebuie să aibă și misia lor este mare.» (1).*

Câte vederi juste! ce om practic! inspirându-se de nevoile noastre și numai de starea noastră reală! *Aceste sfaturî sunt absolut și acum — din nenorocire — de actualitate.* Mă întreb numai, unde am fi fost noi, dacă aceste idei se realisau de la 1840? De sigur am fi fost în o stare de necomparat mai înfloritore și astăzi România ar fi fost considerată pe dreptate: Belgia Orientului.

Mai găsim încă *următrele*, pe cari nu mă pot împedica de a le reproduce :

«Sâmbăta după amiași li se tâlcuesce Evanghelia, care are să se cetască a doua și la leturghie. . .» (2).

și de asemenea :

«Douë lecții pe săptămână pentru o cetire *dintr'o carte, care trebuie să fie tovarăș nedespărțit al vieții lor în care se află povățuirî asupra metodei celei mai obișnuite și celei mai cuviincioase de agricultura țărilor românesci și pentru acêsta ar trebui să ne povățuim mult de la Ardeleni, la cari agricultura a luat o mare desvoltare; cunoscințe despre măsurile întrebuintate în Principate și despre măsuratul pămîntului, adică împărțirea în fălei, în pogone, prăjini, etc. Ore-cari părți din Biblie, din David și din Evanghelie;*

(1) *Foaie sciintifică și literară*, No. 2 din 16 Ianuarie 1844, pag. 11.

(2) *Ibidem*, No. 10 din 12 Martie 1844, pag. 74.

*idei lămurite despre îndatoririle reciproce între locuitori și proprietari; da-
toriile către Stat; drepturile țeranului, etc. . . (1).*

«Său dacă unii cunosc vre-un meșteșug, precum rotăria, dogăria, etc., să
se pótă îndeletnicie la dînsul în acele césuri. . . . » (2).

Iată ce cugetă el despre aceste școlî și cât regret că sfaturile sale
nu ne-aũ atras mai multă atențiune, ca programele străine, pe cari
adesea le-am copiat în mod copilăresc.

În ce privesce alegerea profesorilor sătescî, Ion Ghica cugetă în mo-
dul următor:

«Acești profesori să se alégă cu cea mai mare băgare de sémă și să fie
ómeni cu cele mai frumoșe sentimente și cu o adâncă și temeinică filosofie,
pentru că lor se încredințéză viitorul și destinul națiiei întregi. . . . » (3).

Iată de ce cerea el, în ce privesce școlele normale de învățători:

«La primirea tinerilor trebuie să se caute mai mult dispozițiile firești decât
cunoscințele ce ar aduce viind în școlă. . . » (4).

În ce privesce modul cum urmă să se facă pregătirea viitorilor în-
vățători în aceste școlî, iată ce credea el:

«În aceste școlî trebuie să domnescă mai cu sémă iubirea de Dumneđu
și dorința de a îmbunătăți starea morală a țeranilor. . . (5).

«Profesorii trebuie să insuflie tinerilor iubirea de ómeni și de îndeletniciri
plăcute și folositoare, precum grădinăria, cultura pomilor, crescerea vite-
lor, etc. . . (6).

«Îndeletnicirea profesorilor trebuie să fie neconținut a obișnuii tinerii elevi
a se gândi și a se chibzuî, exersându-î la scriere, la cetire, la calcul și la cân-
tare; să-î aducă în stare de a se puté desăvârși singuri mai pe urmă. . . » (7).

Iar în ceea ce privesce rostul ulterior al școliei sătescî și al micei li-
teraturî anumite, pe care o cerea el, iată care eră vederea sa justă:

«Cât folos n'ar eși dacă ar puté să se dea în mânilor plugarului cărți
elementare de agricultură, cari să vorbescă despre îmbunătățirile ce se pot
aduce producerii? Acésta ar fi un isvor de îmbogățire. Afară de acésta, ce-

(1) *Foaie sciințifică și literară*, No. 10 din 12 Martie 1844, pag. 74.

(2) *Ibidem*, No. 24 din 25 Iunie 1844, pag. 188.

(3) *Ibidem*, pag. 186.

(4) *Ibidem*, No. 25 din 2 Iulie 1844, pag. 193.

(5) *Ibidem*.

(6) *Ibidem*, No. 24 din 25 Iunie 1844, pag. 188.

(7) *Ibidem*.

tirea i-ar desvoltă înțelesul și l-ar face să gândească la întreprinderi și la îmbunătățiri, ce ar pute să aducă stării lui... » (1).

Acest program al lui Ion Ghica, enunțiat clar încă de la 1844, face cea mai mare onoare numelui și memoriei sale. Mai rămâne să mai adaog ceea ce crede el față cu copilele de sâten, cari frecuentaŭ de mult încă, în mic număr, școlile de la sat, și pe cari reformatorii de la orașe nu găsiaŭ bine a le lăsa în contact cu băeții:

«A trimite fetele la aceeași școlă cu băeții nu mi se pare o măsură, care să aibă vre-o necuviință; însă fiind-că desvoltarea înțelegerii lor este mai timpurie, ar trebui ca vârsta lor de școlă să fie cu câți-vă ani mai înaintată, și să se permită între șese și doi-spre-zece ani... » (2).

Ca economist scrierile sale sunt de o importanță excepțională și, afară de Marțian, nimeni n'a văduț mai clar, ca el, situațiunea țării și este primul și singurul, care a vulgarisat cestiunile economice sub forma de convorbire.

Ca administrator, aptitudinile sale aŭ fost puse în evidență, în mod absolut, în insula Samos, unde până astăzi se păstrează cu sfințenie memoria numelui său. Ion Ghica stârpî ultimele resturi ale pirateriei, în Europa, din Archipelag.

Ca istoric și scriitor are pagini admirabile în cari vigorea și coloritul stilului său denotă în fie-care moment temperamentul artistic al lui Ion Ghica.

«Omul a stat — dice el — mult timp în uimire dinaintea minunilor creațiunii, admirând când cerul azuriu cu luminosul sôre, când luna cea bălăe și stelele învăpăiate, când câmpia verde însmăltată cu flori colorate, cari mai de cari mai frumoșe, mai mândre și mai grațioșe, contemplând falnicii copaci încăreați cu rôde gustôse, privind cu respect uriașii munți și ascultând în extas cântările armonioșe ale paserilor cerului, murmurul apelor și șoptele frunzelor... » (3)

În corespondența sa cu Alecsandri, inginerul de mine este departe de a face tristă figură față cu Bardul Latinității.

Ca om de guvernămînt și ca om politic, cu siguranță Ion Ghica a fost cine-vă, și dintre cei ce aŭ luat parte la revoluțiunea de la 1848, dacă Ion Ghica n'a avut entuziasmul lui Bălcescu, devotamentul lui Al. Golescu, convingerea hotărîtă a lui Eliade în pericolul ce ne amenință din partea Rusiei, a fost cel mai bine pregătit dintre ei, ceea ce

(1) *Foaie științifică și literară*, No. 2 din 16 Ianuarie 1844, pag. 40.

(2) *Ibidem*, No. 3 din 23 Ianuarie 1844, pag. 19.

(3) Ion Ghica, *Pămîntul și omul*, 1884, pag. 3.

se p $\acute{o$ te constata cu uşurinţă din corespondenţa publicată în urmă, privitoare la acea epocă.

Ca patriot, Ion Ghica p $\acute{o$ te servi de exemplu. În t $\acute{o$ te scrierile sale, iubirea de n \acute{e} m este nota sa caracteristică.

Ca om de sciinţă însă, Ion Ghica va ap \acute{a} re pentru mulţi p $\acute{o$ te sub o lumină nouă.

Ion Ghica nu numai c \acute{a} a fost un admirator entusiast al sciinţelor, dar în t $\acute{o$ te scrierile sale, el dovedesce ad \acute{a} nci cunoscinţe, ating \acute{e} nd cestiu \acute{n} i, cari la acea epocă erau abi \acute{a} cunoscute. Mai mult dec \acute{a} t at \acute{a} ta, el posed \acute{a} metoda sciinţifică. Proced \acute{a} de la simplu la compus, de la fapte positive la ipoteze nou \acute{e} , de la analise la sintese, în t $\acute{o$ te scrierile sale, în t $\acute{o$ te studiile sale, fie ele de sciinţe, de economie, de istorie sau politică.

Iat \acute{a} principalele sale scrieri sciinţifice :

M \acute{a} suri şi greut \acute{a} fi (1) şi *Ochire asupra sciinţelor* (2), din 1844, publicate în «*Foaie sciinţifică şi literar \acute{a}* » ;

M \acute{a} suri şi greut \acute{a} fi, din 1847, «care pute \acute{a} să serve la transformarea m \acute{a} surilor n $\acute{o$ stre în m \acute{a} surile cele mai usitate;» (3)

Vade mecum al inginerului şi al comerciantului, din 1865, şi *Ajutorul comerciantului, al agricultorului şi al inginerului*, din 1873, lucrare admirabilă şi completă asupra c \acute{a} reia m \acute{i} -atrase atenţiunea, cu entusiasm, un distins ofiţer superior al armatei, şi la care a avut ca colaborator pe d-l D. Sturdza ;

Despre Calendar, r \acute{e} spons la cuv \acute{i} ntarea de recepţiune, în Academia Rom \acute{a} nă, a lui Emmanoil Bacaloglu, la 20 Martie 1880.

De asemenea urm \acute{a} toarele publicate de Academie :

Omul şi inceputul s \acute{e} u. *Anale*, ser. I, t. XI, I, 181 (nu a fost publicată, nici manuscriptul l \acute{a} sat Academiei) ;

Începutul omului. Ser. I, t. XI, II, 61—86 ;

Despre rasele umane. Ser. II, t. I, 25, 276 ;

Seminţile, Soiurile sau Rasele. Ser. II, t. II, 389—404.

Precum şi din importanta sa lucrare :

P \acute{a} m \acute{i} ntul şi Omul, Bucureşti 1884, partea I, pag. 146.

Din scrierile sale sciinţifice, se p $\acute{o$ te ved \acute{e} la fie-care pagină serio-sitatea cunoscinţelor ce posed \acute{a} în ac \acute{e} stă direcţiune. E de necređut num \acute{e} rul autorilor ce cit \acute{e} z \acute{a} şi cestiu \acute{n} ile ce el atinge.

(1) *Foaie sciinţifică şi literar \acute{a}* , No 23 din 18 Iunie, No. 26 din 9 Iulie, No. 27 din 16 Iulie 1844.

(2) *Ibidem*, No. 26 din 9 Iulie, No. 27 din 16 Iulie, No. 30 din 30 Iulie 1844.

(3) Veđi *Vade mecum*, prefaţa.

La cunoștința mea, doi Români de vădă s'a'u încercat să definească știința.

Emmanoil Bacaloglu a definit-o în modul următor :

«*Știința este interpretațiunea naturii și omul este interpretul acesteia.*»

Ion Ghica a definit-o încă de la 1844 în modul următor :

«*Știința, în înțelegerea cea mai întinsă, este cunoștința legilor firei. Matematica, fizica, chimia și cele-lalte științe nu sunt decât nisece părți mici răspândite ale științei. Când toate aceste părți și altele despre cari astăzi nu avem nici o idee, când toate aceste materialuri se vor strânge, atunci geniul unui Newton va veni să încheie bolta științei, monument ce omul va închină lui Dumnezeu spre recunoștință pentru înțelegerea ce i-a dat...*» (1)

Mult mai în urmă, la 1884, el a schimbat ast-fel această definițiune :

«*Știința în accepțiunea cea mai largă a cuvintului este cunoștința legilor naturii fizice și morale a lucrurilor și a ființelor universului. Cunoștințele matematice, fizice, chimice, istoria naturală, filosofia propriu zisă și științele morale și politice nu sunt decât materialul adunat pentru edificarea științei universale, care se va ridică atunci, când elementele adunate vor pute fi îndestul de numeroase și când va veni acel geniū, care va sci să le adune și să le coordoneze într'un tot armonios ; când va veni, cum zicea Socrate, acela care va explică natura morală și fizică prin rațiune...*» (2).

Ca o completare a formulei date de Bacaloglu, Ion Ghica face și el legătura între natură și interpretul ei :

«*Nimic nu este mai vast — zice dînsul — decât știința, fiind-că nimic nu este întins ca spiritul omului...*» (3).

Și progresul științelor este indefinit, de ore-ce, adăogă el :

«*Cine pôte spune unde se află limita dezvoltării spiritului omenesc...*» (4)

Știința pentru Ion Ghica resumă secretul înaintării omului :

«*Astăzi nu e propășire fără științe...*» (5).

Afirmă el, precum și :

«*Secolul nostru este al științei...*» (6).

Secolul al XIX-lea, despre care el scria :

(1) *Foaie științifică și literară*, No. 26 din 9 Iulie 1844, pag. 202.

(2) *Pământul și Omul*, pag. 8.

(3) *Ibidem*, pag. 36.

(4) *Ibidem*, pag. 91.

(5) *Foaie științifică și literară*, No. 27 din 16 Iulie 1844, pag. 213.

(6) *Pământul și Omul*, pag. 74.

«*Secol mare și luminos între toate, menit a schimba fața lucrurilor pe pământ, de la apus la răsărit, secol care a adus cu dînsul o civilizațiune cu totul și cu totul nouă, nebănuită și nevisată de timpî anteriori; civilizațiune eșită din descoperirile științifice datorite geniului omenesc, care a dat rîurilor, mărilor și oceanelor vapórele, a înzestrat continentele cu drumuri-defer, a luminat pămîntul cu gaz și cu scânteia electrică, ne-a dăruit telegrafia, telefonía, fotografia; prin mecanică și prin chimie a transformat toate artele și măestrîile, a însutit și îmîiit producțiunea și a ridicat pe om din robie și din apăsare la egalitate și la libertate; a văđut renăscînd ca din cenușă state nouă, ca Grecia, Belgia, România, Serbia și Bulgaria. Secolul acesta a văđut la lucru atăția ómeni de geniú, cari s'au ilustrat în științe, în arte și în litere, pe Humboldt, pe Cuvier și pe Arago; pe Goethe, pe Byron și pe Victor Hugo; pe Beethoven, pe Meyerbeer, pe Rossini și pe Wagner; pe Watt, pe Franklin și pe Pasteur. . . » (1).*

Ion Ghica unia mai toate cunoscînțele omenesci în un singur mănunchiú; ca adevărat enciclopedist, el pătrunsese în intimitatea tuturor ramurilor mai mari și cu drept cuvînt a putut ȃce:

«*În lumea acésta ordinul fisic realizéza ordinul intelectual. . . » (2).*

Nu pot să nu reproduc una din cele mai frumoșe pagini din scrierile sale, căci din ea se póte vedé și înălțimea cugetării sale și credința sa:

«*Când în acțiunea sa, spiritul părăsesce preocupățiunile fisice și trece la o vieță de un alt ordin, străbate regiuni mai înalte, în cari adevărul îi apare strălucit și limpede, ca lui Galilei, lui Keppler și lui Newton; atunci se sue până la descoperirea legilor mișcării corpurilor ceresci, la cauzele efectelor și în admirarea frumuseților naturii fisice și morale, caută neconținut a află ceea ce nu cunoșce, caută a descoperi adevăruri nouă. Dar cu cât își înavușce mai mult spiritul, cu atăt înțelege mai bine, cât îi este de inaccesibil absolutul, adecă: *causa universalității cauzelor și se convinge că ea va rămâne tot-deauna pentru dînsul o taină mare. Înțelege tot odată că, deși nu-i este dat a ajunge la perfecțiune, póte însă înaintă neconținut pe scara perfectibilității. Omul aplicat la studiul frumuseților și al armoniei naturii, fie prin investigațiuni microscopice, fie prin cercetări telescopice, prin studiul asupra infinitelor mici, sau infinitelor mari, nu se póte oprî de a recunoșce pretutindenî o inteligență supremă și o chibzuință nemăsurată, care îi dovedesce că toate au fost bine combinate și prevăđute și că toate au fost plăsmuite cu cumpenă și măsură.**

«*Cu cât aprofundăm, cu atăt ne convingem, că Universul este opera unei*

(1) Ion Ghica, *Scrisori către Alecsandri*, 1887. Introducțiune, III.

(2) *Pămîntul și Omul*, pag. 67.

puteri mai presus de concepțiunea noastră, recunoscem puterea cea mare și înțeleptă în lucrurile cele mai mici și mai umile, ca și în cele mai complexe și mai mărețe.

«Cele infinit de mici sunt tot atât de admirat, ca și cele infinit mari; organele și funcțiunile unei furnici nu sunt mai puțin vrednice de mirare decât mișcarea lumilor ceresci.

«Cercetând legile cari regulază raporturile dintre fenomene și asigură ființa și conservarea lor, nu se poate tăgădui, că ele purced tot de la o singură și aceeași voință. Acei cari au avut fericirea de a îmbogăți cunoscințele omenesci cu descoperiri de fenomene necunoscute mai înaintea lor și cari au înaintat știința prin descoperiri au recunoscut acest adevăr. Ei au fost cei mai mari Dești. Cel dintâiu cuvânt din cartea lui Linné este «Dumneșeu.» Vrei să-l numești *Sôrte*? ȳice el, poți, fiind-că de la el depind toate. Vrei să-l numești *Natură*? tot el este, fiind-că este Autorul a tot ce există; de-l vei numi *Provedință*, este prevedătorul care cârmuesce universul. Retras într'un altar nestrăbătut simțirilor noastre, nu se arată decât sufletului . . . » (1)

Iată omul! iată credința sa! Acastă credință, exprimată atât de cald și în mod atât de clar, reflectază credința adâncă a mediului în care a trăit el, credința absolută a Românului! Totul pentru el vine de sus și devisa: *Nihil sine Deo*! pe care Augusta noastră Dinastie a alipit-o la destinele poporului Român, răspunde, după cum vedeți, în mod desăvârșit firii acestui popor.

Avem bucurie a constată, că în această direcțiune Ion Ghica e alături cu marii cugetători ai omenirii.

În această țară, în care spoela unui învățămînt pozitiv, greșit înțeles, a produs atâtea rele și atâtea victime prin distrugerea credinței, fără a înălța sufletul nici în un alt mod; în această țară, în care o falsă civilizațiune și o rea îndrumare a dat atâți scăduți la suflet, copii sceptici și ómenii incapabili de o muncă serioasă; în această țară în care, în școla Statului chiar, copiii puneau la vot existența lui Dumneșeu; în această țară, e un bine că un fruntaș ca Ion Ghica, înălțându-se cu cugetarea sa către Cer, dădea exemplul de credință în o ființă provedințială, și atrăgea încă atențiunea celor cari cugetau spre regiunile senine.

Am însă o mică rezervă de făcut, în ceea ce privesce părerea lui Ion Ghica, citată mai sus și a altora, că:

«*Cu atât înțelege mai bine, cu cât îi este de inaccesibil absolutul, adecă cauza universalității cauzelor și se convinge că ea va rămâne tot-deauna pentru dînsul o taină mare . . .*».

(1) *Pămîntul și Omul*, pag. 65.

Iată, în ce mă privesce, o părere prea absolută, căci am nu numai o iluziune ce mă mângâie, dar o credință hotărîtă ce păstrez este că omul va pătrunde, și cu și mai mult, misterele ce-î stau în cale.

Creerul omenesc are o ast-fel de putere, de care nu ne-am dat încă sémă. El e organul cel mai perfectibil, în funcțiunea sufletului.

Ce a fost creerul la omul peșterilor; ce a ajuns el să fie la cugetătorii Indiei; cât s'a desvoltat de atunci chiar până la Newton și de la acesta până în prezent! Astăzi înțelegem lucruri, pe cari omenirea nici nu le putea închipui mai înainte. Omul a măsurat viteza corpurilor ceresci, le-a determinat greutatea, volumul și masa. El prevede fenomenele astronomice; a calculat și determinat viteza vertiginosă a luminii și electricității; a aflat Helium mai întâiu în sóre și apoi pe pământ. Și toate acestea în ce puțin timp, din lunga sa viață pămîntescă! Și dacă, prin o simplă regulă de trei, vom pune, în un termen, de unde am plecat și ce anume am făcut în un anumit timp, timpul trecut, și ce vom pute face în viitor, în al doilea termen, ne vom convinge că nimeni nu poate prevedea limita la care se va opri pătrunderea omenirii în infinitul timpului.

Omul, pe planetă, represintă în cel mai mare grad viața intelectuală. Acesta e o părticică din viața universală, pe care el va înțelege-o neconținut din ce în ce mai mult. Causa cauzelor probabil nu va mai fi un mister.

Încă de la 1840, Ion Ghica arată în mod hotărît și convins ce crede el despre știință și religie; el vedeă întocmai ca cugetătorii din vechime și, din fericire, după tendința ce s'a accentuat din ce în ce mai mult între învățații sfârșitului secolului trecut, ca majoritatea celor în viață.

Vorbind de ei Ghica dicea încă de la 1844:

«Toți acești ómeni sunt însuflați în ostenitórele lor lucrări de mărimea Ziditorului. Nimenea n'a știut să slăvescă pe Dumnezeu mai bine decât acele geniuri. Nimenea nu vede mai bine mărimea faptelor lui Dumnezeu, decât acei cari se îndeletnicesc cu asemenea descoperiri. Spre dovadă, slujescă rugăciunea făcută de Keppler către Dumnezeu, pe care părintele Buecland o dă din cuvînt în cuvînt...» (1).

Și mai departe:

«Dumnezeu voescă ca toți ómenii să fie luminați și să pótă ajunge la cunoștința adevărului, ca să-l pótă cinsti și slăvi pe dînsul...» (2).

(1) *Foaie științifică și literară*, No. 27 din 16 Iulie 1844, pag. 211.

(2) *Ibidem*, No. 24 din 25 Iunie 1844, pag. 188.

Și în fine:

«După cum am putut vedé, științele ne învață să slăvim pe Dumnezeu într-o adevărata mărire a lui; ele ne dau mijlocele de a ne procura toate trebuințele și mulțumirile ce-î este dat omului să guste pe acest pământ...» (1).

Legând progresele morale și cu deosebire pe cele materiale, ce caracterizează secolul trecut, el pare a lega epoca contemporană, atât de strălucitoare, de epoca mărețată a ivirii Creștinismului:

«Epoca ivirii Creștinismului este cea mai mare întâmplare în Istorie...», dăcă el (2).

În adevăr, pentru transformarea morală a omului, un mare inspirat sosi pe pământ, spuse cuvântul său și, cu sacrificiul trupului și cu durerea martirului, pecetlui trecutul și insuflă omenirii calea înălțării sufletesci.

Pentru transformarea materială a omenirii, au trebuit să vie între noi Genii și muncitori numeroși, ca prin priceperea și munca lor să sistematizeze și să îndrumeze activitatea omenescă.

Pentru propaganda cuvântului, 12 Apostoli au fost suficienți, o singură carte, Evanghelia, arată totul; revoluțiunea s'a făcut și trecutul sânger, cu puterea orbă și pățimașă, precum și lipsa de milă ce-l caracterizează, a rămas departe, și ar fi rămas cu totul în întuneric dacă omul ar fi urmat cu mai multă credință exemplul dat.

Căci cum dăcă Ion Ghica:

«Este mare lucru un popor de ómenii creștini, înțelepți și bunii...» (3).

Pentru propaganda verităților științifice, geniilor mari, ca Galileu, ca Newton, ca Lavoisier, se alipese cu miile cercetătorii resfirați pe totă suprafața pământului și cari și cu și, luminând întunecul prin descoperirile științei, adaogă pagină cu pagină la acea carte, sfintă și ea, cartea progreselor științifice în care se înscriu și zilnic cele ce cunoscem despre mărirele operele Dumneșirii.

«Progresul și toleranța secolului în care trăim, dăcă Ion Ghica, n'au permis ca acești învățați să fie tratați ca Galilei, din contra, Clerul anglican mai ales a fost gelos a căută și a află cum s'ar puté pune scriptura în acord cu descoperirile științifice. Reverendul părinte Doctorul Bucland a scris o

(1) *Foaie științifică și literară*, No. 27 din 16 Iulie 1844, pag. 213.

(2) *Ibidem*, No. 26 din 9 Iulie 1844, pag. 203.

(3) *Ibidem*, No. 24 din 25 Iunie 1844, pag. 189.

carte foarte însemnată asupra acestui obiect. Geologii au deschis un câmp vast filosofiei naturii . . . » (1).

Și mai în urmă:

«Două cărți cu cari Orientul a înzestrat lumea au scos pe om din întuneric: Biblia și Evanghelia; cea dintâi l-a supus la legi morale, făgăduindu-î bunurile pământului; cea-laltă i-a arătat viața din lumea acésta, ca un timp de încercare, ca o vale de durere, cu o mulțumire eternă ca răsplată pentru sufletele celor buni; a arătat omului, că perfectibilitatea sufletului este sentimentul bunătății, al carității și al iubirii. Ast-fel creștinismul a devenit lăgănul perfectibilității omului, a proclamat progresul, sporirea binelui și a frumosului, aspirațiunea către o fericire perpetuă și a devenit religiuina lumii civilisate:

«Legea ne este dată prin Moise, iar darul ne-a venit de la Christos», dice Ioan . . . » (2).

Dacă intrăm ce-vă mai adânc în fie care ramură specială din cele cunoscute de Ion Ghica, îl întâlnim același: înalt ca cugetare, ferme-ător ca stil, profund în cunoștințe.

Încep cu veritățile absolute:

«Astronomia și istoria naturală—scria el—preumblă spiritul omului între cele două margini neaccesibile, între înfinitul mare: spațiul și timpul, și înfinitul mic: momentul și punctul...» (3).

Cum s'ar pute ore serie mai frumos și mai exact ?!

Iar la 1844 scria :

«Pământul, la început colosul universului, pe care se rezimă bolta ceréscă, îl vedem micșorându-se încet, încet, cu cât omul deschide ochii, și astăzi nu este decât un atom pe cer. Picătura de apă, grăuntele cel mai subțire al nisipului mării, nu mai sunt cea de pe urmă despărțire a materiei. O nenumărată sumă de ființe viețuesc în cea mai mică picătură de apă; fiecare are organismul său din lăuntru; ne perdem când socotim la micșorarea acelor organe. Dar nu este nimic încă micșorimea lor pe lângă a atomelor?» (4).

Patru-șeci ani mai în urmă, la 1884, scria iarăși:

«Cu cât admirația omului pentru mărirea globului său a scăzut, cu atât admirația pentru mărirea Ziditorului universului a crescut. A crescut de la grăuntele de nisip și de la organele ființelor microscopice și microbice

(1) *Pământul și Omul*, pag. 72.

(2) *Ibidem*, pag. 67.

(3) *Ibidem*, pag. 72.

(4) *Foaie științifică și literară*, No. 27 din 16 Iulie 1844, pag. 212.

până la mărimea boltei ceresci, cu cât s'aŭ întins cunoștințele și investigațiunile. . . » (1).

Natural că nu Ion Ghica, care încă de la 1842 a propus introducerea sistemului metric și a impus *Monitorului Oficial* și stilul nou, ar fi putut să tacă față cu persistența noastră de a ne mănținé încă cu un calendar, care astăzi presintă o diferență de 13 zile, în înscrierea adevărată a scurgerii timpului.

El a răspuns lui Bacaloglu în sînul acestei Academii, când acesta cuvîntă despre Calendar, cu ocasiunea primirii sale oficiale.

Ion Ghica, Bacaloglu și Panaite Donici aŭ dreptul la recunoștința noastră de a fi scris și luminat opiniunea publică la noi asupra acestei cestiuni. Lucrările lui Panaite Donici aŭ fost cerute oficial în numele Sinodului din Petersburg de Pobiedonoscev, pentru care primi felicitări alese.

Ion Ghica ne dete pagini admirabile în această privință. Cu drept cuvînt el țice:

«Dacă am urmà a calculà timpul tot după Calendarul cel vechiu săŭ Iulian, peste câte-và secole în România canicula va fi în luna Ianuarie, iar în luna lui Iulie se va puté trece Dunărea pe ghiță...» (2).

Și:

«Nesciința face pe unii să crédă și acum, că adoptarea Calendarului ar fi o cestiune de ortodoxie, pe când nu este decât o cestiune de Astronomie și de calcul. Mântuitorul lumii a fost mai înainte de toți secolii și întru nimic nu i se pôte atinge gloria sa cea cerescă și eternă, admițînd că s'a întrupat 12 zile mai înainte săŭ mai în urmă. Nu am deveni Papistași calculând timpul după sistemul lui Lilio, țis al Papei Grigore XIII; precum nu suntem adoratorii Țeilor Olimpului, calculând după Calendarul lui Sosygenes, țis al Împăratului roman Iuliŭ Cesar; precum nu suntem adoratori ai lui Joe, țicîndu-ne descendenții legiunilor idololatre aduse aci de Traian.

«*Ceea ce pôte fi mai plăcut lui Dumnezeu*—țice el—*ar fi să calculăm timpul după legile prin cari el a regulat mersul corpurilor ceresci.* Cunoștința acestor legi este în atribuțiunile ómenilor de sciință, ale astronomilor, iar nu ale Împăraților, ale Papilor, săŭ ale Mitropoliților. Numai Astronomii ne pot spune într'un mod precis de câte-orî s'a învârtit pămîntul împrejurul sórelui de la anul 752 după zidirea Romei (anul nascerii Mântuitorului) până astăzi...» (3)

(1) *Pămîntul și Omul*, pag. 73.

(2) *Ibidem*, pag. 20.

(3) *Ibidem*, pag. 21.

Și pentru a completă, el mai adaogă :

«Englesii și Germanii protestanți n'aū admis la început Calendarul Gregorian, făcând și ei dintr'acēsta o cestiune religiōsă, dar în urmă înțelegēnd cā religiunea nu are nimic a face cu acēstă cestiune de un ordin pur sciințific astronomic, Germanii la 1699 și Englesii la 1752 aū adoptat noul Calendar, dând zilei de 2 Septemvrie data de 14 Septemvrie . . .» (1).

Iar în sînul Academiei, adresându-se lui Bacaloglu, el, care cunosceă țera sa, îi dīse :

«Subiectul cu care inaugurați astăzi lucrările vōstre în sînul Academiei este nu numai de o mare importanță sciințifică, dar are și o mare importanță politică și socială; bine ați făcut de l-ați ales. Om exclusiv al sciinței, nu vi se vor putē impută nici scopuri politice, nici anti-religiōse; om din popor, cuvintele vōstre pot avē mai multă trecere și acțiune asupra mulțimii, pot pătrunde în clasele de jos, ca să gonēscă întunerecul și să propage lumina și adevērul . . .» (2).

Căci el sciă cā:

«Eresurile se împlântă atāt de adānc în inimile mulțimii, în cāt desrādăcinarea lor devine fōrte anevoe și cere un timp îndelungat, pe cānd adevērul se propagă anevoe și încet.....» (3).

El sciă de asemenea cā :

«Credințele și obiceiurile învechite sunt nisece rezistențe cu cari filosofii și politiciii trebuie să compeze, cānd își propun a lumină și reformă un popor . . .» (4).

Să sperăm cā, față cu inițiativa luatā de Societatea de sciințe din Bucuresci; față cu curentul ce s'a născut, din fericire, în opiniunea nōstră publică; față cu luminarea mulțimii și cu faptul cā la noi clerul național a mers tot-deauna alătura cu reformatorii nōstri; în cūrind vom schimbā calendarul și vom socoti și noi în viitor scurgerea timpului în mod exact

Să ne întōrcem acum din depărtările spațurilor interplanetare pe mica nōstră planetă, și să ne ocupăm cu legile materiei terestre; să trecem de la astronomie, la fizică și chimie.

Ion Ghica vede just cānd dīce:

(1) *Pămîntul și Omul*, pag. 21.

(2) Rēspuns la cuvîntarea lui Bacaloglu, în ședința Academiei de la 20 Martie 1880.

(3) *Pămîntul și Omul*, pag. 22.

(4) Ibidem.

«Fisica, chimia și mecanica s'ar pute reduce la una și aceeași știință...» (1).

Tot ast-fel când vorbește că:

«Observațiunea și experiența a luat locul imaginațiunii, al hipoteselor și al teoriilor; știința se mărginesce a constată și a coordonă faptele. Când numărul observațiunilor asupra unui ordin de fenomene s'a mărit în destul ca să se pótă stabili regulele și legile cărora sunt supuse, acel grup de fenomene se claséză, se coordonéză și constituie o știință sau un ram al unei științe...» (2).

Întrebările ce și le pune presupun multă știință și multă cugetare; iată ca exemplu una relativă la originea căldurii:

«Dar ce sunt ele acele rațe, ce este căldura? Iată probleme mari neresolvate ale științei fizice și astronomice, nedomiriri la cari unii cred că au răspuns, când dic: «Căldura este efectul mișcării! fiind-că ori-unde este «mișcare este și desvoltare de căldură». Dar asemenea răspunsuri nu fac alta decât a ocoli dificultatea, a o mută dintr'un loc într'altul, fără de a o deslegă: într'alte cuvinte, este a se învărti într'un cerc vițios, căci nasce o altă întrebare: Ce este mișcarea?...» (3).

Și față cu lucrările actuale ale lui Marconi, e bine de a cită următoarea parte scrisă înainte de 1884:

«Glasul se transmite la mii de kilometri cu repeđiciunea gândului; greutatețile cele mari sunt ridicate și duse cu foc și cu apă, orașele se pot lumina ca ziua prin știința electrică. Locomobila și vasul cu aburii au schimbat starea lumii într'o jumătate de secol. *Nici o revoluțiune politică și socială, dice el, n'a putut aduce în lume o prefacere comparabilă cu cea adusă de drumurile-de-fer, de navigațiunea vapoarelor și de telegrafia electrică.* În toate ăilele omul dobândește puteri nouă...» (4).

Sau încă:

«Archimede, dacă ar învia, de odată cu toate cunoscințele și cu totă știința sa, ar rămâne în uimire și nedomirire dinaintea unei locomotive, alergând ca năluca, ducând după dinsa o sută de vagone; dacă ar auđi în telefon vocea unui amic de la un capet al pământului la altul...» (5).

Tot ast-fel în ce privesce chimia, el vede just când scrie următoarele:

«Chimia s'a făcut una din cunoscințele cele mai neapărate ale omului. Ea se amestecă în toate trebuințele materiale ale noastre. Nu este materie de con-

(1) *Pământul și Omul*, pag. 77.

(2) *Ibidem*, pag. 74.

(3) *Ibidem*, pag. 31.

(4) *Ibidem*, pag. 69.

(5) *Ibidem*, pag. 91.

sumațiune, nu este fabricațiune, unde chimia să nu jöce cel dintâiu rol, și țermurile unde se va mărgini influența ei în societate sunt förte depărtate...» (1).

Iar în privința unității materiei, al căreia convins partisan sunt, găsim următoarele idei :

«Din diamant ea face cărbune, și nu este îndoélă, că într'o ți o să ne arate mijlocul d'a face diamant din cărbune . . .» (2).

Fapt ce a fost realizat just o jumătate de secol mai în urmă de Moissan. Tot la acea epocă, 1844, el mai țiicea cu drept cuvint :

«Ceii ce aũ öre-care cunoscința de acéstă sciința nu pot socoti de nebuni pe ceii ce caută a face aur din plumb și din alte materii . . .» (3).

Și mai în urmă :

«Dumneđeũ mai scie dacă aflarea petrii filosofale se mai pöte considera ca o chimeră . . .» (4).

În privința sciințelor naturale are pagini admirabile și principiul pus înainte de Lamarck, Wallace și Darwin îl resumă în următoarea cugetare, frumoasă și adevărată :

«Selecțiunea naturală își are sorgintea în admirațiunea frumosului și în vitejii . . .» (5).

Vorbind despre originea și transformarea omului, găsim că :

«Némul omenesc pornesce de la misterul neînțeles încă al creațiunii a unui singur mascul și a unei singure femele. Dar cum de la o singură sorginte s'aũ produs atâtea seminții, atâtea soiuri și atâtea varietăți de ómenii, atât de deosebite între dinsele prin formă, colorii, inteligența și aptitudinii ? Sciința este până la un punct acum chiar în stare a ne explica acest fenomen . . .» (6).

Și :

«Orii-care ar fi clasificarea la care se va oprii sciința, teoria lui Blumenbach, de o singură și comună origine, rămâne neatinsă, căci deși vedem o mulțime de soiuri de căi, de oi, de câni, de porumbi și de găini, unele de o colóre, altele de alta, unele cu përul lin, altele cu përul creț, diferind prin forme și prin calități, precum sunt și ómenii, unii cu barbă, alții spânii

(1) *Foaie sciințifică și literară*, No. 27 din 16 Iulie 1844, pag. 210.

(2) Ibidem.

(3) Ibidem.

(4) *Pământul și Omul*, pag. 71.

(5) Ibidem, pag. 55.

(6) Ibidem, pag. 100.

unii cu unghiul facial mai ascuțit, alții avându-l mai teșit; însă și ei, ca și cele-lalte nēmuri animale, se reduc la un singur om, la o singură pereche, și semințiile nu sunt decât formele unui nēm unic, care se imperechază, păstrând însușirile și facultățile secundare ce se perpetuă prin transmiterile din generațiune în generațiune... » (1).

În altă parte a scrierilor sale rămâne cu drept cuvînt uimit despre puterea creerului omenesc:

«Esența materiei cerebrale este ce-vă, care întrece orî-ce imaginațiune. Este în adevăr de mirat cum o cătîme așa de mică de această substanță pôte da o așa de mare desvoltare activității... » (2).

Și arată progresul omului prin următoarele:

«Câți secolî trebuie să fi trecut — ȃice el — până ce ómenii să fi ajuns a nu se mai mîncă între dînșii și până aũ putut să-și reguleze relațiunile sociale? Câți secolî vor trebui să mai trecă, până vor ajunge a nu se mai invidiã, a nu se mai persecutã unii pe alții și până vom înțelege cu toții, că fericirea unuia este un bine pentru toți, precum nenorocirea fie-cãruia este un rãu comun... » (3).

Și:

«Scara intelectualã la om este fôrte întinsã, de vom comparã pe gușãții cretinî din valea de Aosta și-ı vom pune în cumpenã cu ómenii civilisați, ce vedem chiar în vecinãtatea lor, cu un J. J. Rousseau, cu un de Saussure, sau cu un Decandolle; se sperie mintea omului de abisul care desparte aceste ființe de același nēm... » (4).

Și o caracterisază ca un artist în modul urmãtor:

«Ne-am puté închipui scara soiurilor de ómenî ca un lavi cu tuș care, începînd de la albul hãrtiei, ar ajunge la negrul cel mai întunecat prin cușe subțiri și succesive, trecînd prin tóte tonurile intermediare... » (5).

În altă parte exclamã cu dreptul, privind pe de o parte, atãtea milióne de anî în urmã, în vieța primitivã a primilor ómenî, a omenirii animale, a vieții inferióre, și trece cu gãndul la lumina și armonia viitorului, luminã datoritã creerului și armonie datoritã sufletului omenesc.

(1) *Pãmîntul și Omul*, pag. 99.

(2) *Ibidem*, pag. 59.

(3) *Ibidem*, pag. 90.

(4) *Ibidem*.

(5) *Ibidem*, pag. 137.

Îmi pare admirabilă cu deosebire următoarea cugetare, în ce privesce mórtea și vieța, care se aplică tot atât de bine individului, ca și națiunii:

«Formarea și disoluțiunea, vieța și mórtea sunt nise condițiuni fatale, de cari nimeni nu póte scăpa. Materia și forma, tóte-i sunt supuse. Spiritul le adună și le dă o vieța. Când el se corupe, când materia se strică, se desface și se disolvă. O ginte, o seminție dispore, dar reapare sub altă formă și în alte condițiuni, ca să primescă spiritul, care numai el póte da vieța, legi și unitate...» (1).

E curios de a observă, cu acéastă ocaziune, cum și Ion Ghica, ca și numeróse inteligente superióre, și până și popóre primitive chiar, fără voe, fără a-și da sémă, simt, pătrund, li se reveléză noțiunea vieții perpetue și legarea ei provisorie cu materia tangibilă.

Iată cum resumă el de magistral continua evoluțiune, materială și morală:

«Pretutindena aparițiune, perfectibilitate și disparițiune...» (2).

Cugetare, care admite disparițiunea conform cu vederile nóstre actuale.

Disparițiunea unei ființe însă presupune disparițiunea unui complex de organe, ce implică în ființa lor materie și forță. De mult dejă, grație lui Lavoisier, avem axioma sciintifică: Nimic nu se perde, nimic nu se crează în natură. Nimic nu se perde, nimic nu se crează ca materie, a dovedit-o Lavoisier; nimic nu se perde, nimic nu se crează ca forță, ca energie, aú dovedit-o fisicianii secolului trecut.

Materia, acest substrat vagabond, care alcătuesce corpurile nóstre, se primenesce necontentit: O moleculă de carbon, care se póte află astăzi în parfumul mirositor al unei rose, a putut aparținé erii unei molecule de bioxid, provenind din putrefacțiunea cărnurilor lui Cesar, saú a vre-unei insecte; din focul nestins al sorgintelor de hidrocarburi, ce es pe alocurea din pămînt, saú din vréscurile aruncate de Vestale, pentru a întreținé focul nestins al credințelor trecutului, dispărute ca și popórele cari le-aú profesat, saú din tãmâia ce se arde la altarele creștine.

O moleculă de apă din sângele nostru mâne póte fi dusă de vînturi spre a cădé în rouă pe piscurile Carpaților, pe cari crese immaculate florile Reginei; luată de o rađă a sórelui din țesutul lor, ea

(1) *Pămîntul și Omul*, pag. 108.

(2) *Ibidem*, pag. 85.

va fi înălțată în senin, va pute fi dusă, spre a alcătui cu altele ploile binefăcătoare sau ciclonele teribile, apa adâncurilor oceanurilor, sau al isvorului tainic și răcoritor.

Perpetuă schimbare, perpetuă mișcare, neconținută viață și moarte, neconținută transformare.

Dar totul nu este numai materie ponderabilă...

Ce-vă mai subtil pătrunde Universul; o materie mai eterică, nesupusă legilor atracțiunii, umple spațiul infinitului.

Este oare vre-o legătură între viața terestră și viața universului, grație acestei materii? Este și viața o energie care, ca și materia, poate să se transforme fără a-și pierde entitatea sa? Iată cestiuni pe cari știința le va pune la dispozițiunea filosofiei, căci, după cum foarte bine dicea Ion Ghica:

«Astăzi nu este filosofie fără știință...» (1).

Iată cine a fost Ion Ghica.

Om superior, cugetător înalt, om de știință, factor cultural important în dezvoltarea noastră, mare scriitor, observator de valoare, vulgarizator de seamă, sclav însă al epocii în care a trăit.

Operele sale literare și științifice, pe cât de variate, pe atât de importante, vor trăi și vor face ast-fel parte din tezaurul prețios al cugetării și muncii românesce; ele constituie o glorie și un titlu de mândrie pentru numele său și némul nostru.

În viitor, omenii de talia lui Ion Ghica vor pute face mai mult: Specializându-se, lucru posibil în prezent, pătrundând mai adânc într'o direcțiune, ei vor pute, prin munca lor, să ia parte la progresul general al omenirii.

Ion Ghica presimțise, și nu numai că doriă, dar credeă indispensabil și de urgență, ca reprezentanți ai némului nostru să ia parte și ei la manifestările superioare ale omenirii în calea veșnică a propășirii.

Să salutăm dar cu tot respectul, datorit celor mai viteji, pe fruntașii cari adesea cad împlântând stindardul la locul de onoare!

Să salutăm pe demnii dispăruți cari, prin munca lor, au făcut ca România să intre și ea pe calea frumoasă și utilă a înaintării științelor!

Aceste prime ilustrațiuni ale némului se numesc: Emmanoil Bacaloglu, Grigorie Cobălcescu, Doctorul Dimitrie Brândză, Doctorul Obdenaru, Doctorul Marcovici, Constantin Gogu, Doctorul Assaky, Doctorul Z. Petrescu. Ei sunt, în fruntea micii falange a Românilor, cari

(1) *Foaie științifică și literară*, No. 26 din 9 Iulie 1844, pag. 201.

aŭ înavușit prin activitatea lor nu numai ceea ce datoriam către némul lor, dar aŭ contribuit cu ce-và și la ceea ce datorim omenirii.

Căci în viața omenirii, tôte popórele, carî voesc să trăescă cu demnitate, trebuie să contribue cu ce-và la mersul ei înainte. Alt-fel nu avem rațiune de a trăi.

Ion Ghica de mult a șis :

«Astă-dî mai mult decât ori-când, existența și perpetuarea unei ginte este strîns legată de desvoltarea sa morală și intelectuală; ori-ce popor este condamnat a perî, dacă nu are o misiune de împlinit, sau dacă nu o înțelege, nu îngrijesce de dînsa și nu se aplică la realizarea ei . . . » (1).

Onóre dar primilor noștri antemergători în acéstă nobilă misiune pentru omenire și neapêrată datorie pentru némul nostru !

Odată cu independența țerii, am intrat într'o fasă nouă, fasa a IV-a, așî puté-o numî, în mersul vieții românesci.

La afirmarea noastră pe tôte terenurile cunoscîntelor omenesci și pe câmpul sciințelor, vedem ridicându-se din ce în ce mai numeroși aceia carî, prin inteligența, cultura și munca lor, se disting pe terenul minunat al sciințelor, contribuind din ce în ce mai mult la mișcarea de progres a omenirii, de care légă nu numai numele lor, dar și numele scump al némului nostru.

Dorința lui Ion Ghica se îndeplinesce. Secțiunea de sciințe a Academiei Române din ce în ce adună material mai numeros. Facultatea de sciințe din Iași își publică lucrările sale importante. Ómenii de sciință din Bucuresci dispun de mai multe societăți, în fruntea cărora *Societatea Română de sciințe* culege și unesce în același mánunchiú cercetările făcute de Români de pretutindenea sau lucrările ce ne vin de la ori-cine, relative la fauna, flora și solul țerii. Ea a serbat luna trecută a 100-a sa ședință. Buletinul ei conține 289 memorii, cuprindënd lucrări noue.

Mulțumită Domnului, avem reprezentanți demni ai tuturor specialităților; nume române gășim acum în mod curent în bibliografiile străine; iar în Buletinul Academiei de sciințe din Paris, acest înregistrator al progreselor mari și generale, s'aŭ publicat, până la 1 Ianuarie 1901, 119 memorii datorite la cercetători din țera noastră.

Față cu grijile și necazurile momentului inerente vieții popórelor, să avem încredere în viitorul nostru, să punem în munca noastră tot mai multă voință, pricepere și devotament, și să mulțumim ómenilor

(1) *Pămîntul și Omul*, pag. 108.

de bine aî n mului nostru, Maiest t ii Sale Regelui, care a realizat, în timpul fericitei sale Domnii, stabilitatea, ordinea  i tendin ele bune, cari sunt isvórele sciin ei  i ale fericirii unui popor; să mul umim în fine a-tot-puternicului Dumne e , care nu ne-a păstrat de sigur fără cuv nt timp aprópe de 2.000 ani, care a dat rasei nóstre calit ti superióre  i care ne-a trimis pe actualul Rege, ca cu  n telepciunea, priceperea  i devotamentul ce-l pune pentru interesele de la cari decurge viitorul  erii, să ducă, cu căpeteniile acestui n m, țera  i n mul nostru mult iubit acolo, unde le este calea indicată,  i să ie  parte cu temei  la începutul acestei a IV-a epoci din vieța n str  națională, în care poporul român va deveni  i el un factor în mi carea de prop rire a omenirii.

RĂSPUNSUL D-LUI DIMITRIE A. STURDZA
LA
DISCURSUL DE RECEPȚIUNE AL D-LUI DR C. I. ISTRATI.

Ați auzit cuvîntarea colegului nostru Doctor Istrati în amintirea lui Ion Ghica, al cărui nume îl pronunțăm astăzi și-l vor pronunța până în timpuri îndepărtate generațiunile viitoare cu respect și cu însuflețire. Ni s'a presintat înfățișarea lui Ion Ghica. A excelat fără îndoelă acest mare bărbat al nămului nostru printre cei mai de frunte erudiți ai României și printre cei mai distinși prosatori ai ei: ceea ce ridică pe Ion Ghica la o înălțime covârșitoare este faptul că, în mijlocul Academiei, el singur ar fi putut ocupa cu egală competență un loc de onoare în fie-care din cele trei secțiuni ale acestui Institut cultural.

Activitatea lui Ion Ghica este caracterisată mai ales prin o muncă harnică și neobosită în toate direcțiunile dezvoltării poporului românesc. El putea în adevăr dice despre sine: *homo sum et humani nihil a me alienum puto*. — În cercetări științifice și teoretice, ca și în viața practică și politică, neuitatul Președinte al Academiei Române se mișcă cu siguranța ce dau cunoscințele profunde și o rară pătrundere a lucrurilor omenesci.

Aceste aptitudini mari au ridicat pe Ion Ghica la pozițiunea unui bărbat de stat de prima ordine și unuia din căpeteniile marelui generațiunii, care a înălțat nămul românesc și a făcut posibilă fundațiunea României moderne. El e unul din bărbații, cari au avut o influență hotărîtoare asupra transformării noastre politice și sociale, prin cultura sa cu totul alasă, prin curățenia sufletului său, prin rîvna sa întru cele bune și folositoare nămului și patriei, prin puterea sa de muncă și prin încrederea sa neștrămutată în puterile vii ale poporului românesc.

Academia în deosebi va păstră o recunoscință eternă acestui mun-

citor emerit. El a dat acestei instituțiuni direcțiunea prin care a devenit cea mai înaltă instituțiune culturală a nămului nostru. Desvoltării Academiei Ion Ghica a devotat anii maturi ai vieții sale. În mijlocul nostru el, în loc de a îmbătrâni, sufletesce întineriã.

Munca care-l atrăgeã mai cu deosebire erã aceea, care îmbrățișã vieța socialã. Cu ochiũ ager el a observat mișcãrile, tendințele și nevoile diferitelor clase ale poporului, relele economice și morale cari le bântue; cu pênã maestrã el a descris cele bune de urmat și a biciuit cele rele ce întîmpinã. Ion Ghica e fãrã îndoelã economistul cel mai distins ce l-a avut România, și bãrbatul care în acestã direcțiune a tras brazde adânci și binefãcãtore.

Munca însã statornicã a vieții sale a fost îndreptatã spre desrobirea politicã, economicã și moralã a patriei. În acestã direcțiune el a fost unul din cei mai vrednici luptãtori și conducãtori. De dînsul se pôte dice, cã a fost absorbit de ale patriei nevoi.

În momentele cele mai importante ale transformãrii Statului român, Ion Ghica a avut o acțiune din cele mai hotãrîtore.

În 1848, spiritul conducãtor al mișcãrii erã Ion Ghica. De aceea el a fost trimis la Constantinopole, ca sã se punã în contact cu diplomația europenã. Lipsa lui în Bucuresci fu imediat și greu simțitã. La 30 Iulie 1848, Constantin Rosetti îi scriã: — «Lipsa ta am simțit-o atãt de mult, în cãt de dece ori pe fie-care și diceam: Unde este Ion?»

Nu mai puțin a fost Ion Ghica unul din principalii promotori, unul din cei mai energici luptãtori ai mișcãrii naționale din 1866.

În precuvîntarea la cartea: «Trei-deci de ani de Domnie ai Regelui Carol I» stã scris:

«A trebuit o muncã uriasã pentru a eși din labirintul de greu-tãți în care se aflã Guvernul provisoriu de la 11 Fãbruarie 1866 și a ne opri de odatã în fața lui Carol de Hohenzollern, a unui Principe capabil de a înțelege deplin și de a îmbrățișã cu cãldurã misiunea sa. A trebuit o lucrare uriasã pentru a schimbã opiniunea Puterilor mari ale Europei. A trebuit, mai presus de tôte, o mare sinceritate de convinginuni, o mare curățenie de suflet, o voințã clarã și hotãrîtã din partea bãrbaților, cari aveau în mãni direcțiunea mișcãrii, pentru a isbuti, ca dorința țerii sã devie o realitate.» — Se pôte adãogi la aceste cuvînte, cã zilele de 8 Aprilie și de 10 Maiu — plebiscitul alegerii Principelui Carol de Hohenzollern ca Domn al României și intrarea lui în Bucuresci pentru a luã frînele Domniei oferite lui de poporul românesc — se datoresc mai ales la trei bãrbați, cari au fost necintitiți la postul lor de credincioși ai patriei lor: lui Ioan Brãtianu,

bărbatului celui mai de încredere al poporului, lui Nicolae Haralambie, bărbatului celui mai autorisat al armatei, lui Ion Ghica, diplomatului celui mai distins pe care-l avea România. Nici un singur moment acești trei bărbați nu au lăsat să fie mușcați de șerpele ambițiunii, nu au șovăit : și nopțile ei au lucrat în acel timp de grea cumpănă, ca să triumfe geniul nemului românesc. De aceea și munca lor nu a rămas zadarnică ; iar reușita a fost deplină. De acești trei bărbați s'a așezat temeliea Regatului Român.

În acele zile mari de la 11 Februarie până la 10 Maiu 1866, am avut fericirea a sta și nopțile alături cu Ion Ghica și a urmări toate mișcările sale. Putea el prin pozițiunea sa în țară, prin relațiunile sale cu cei dintâi bărbați de stat ai lumii europene, prin capacitatea sa, pe care nimeni nu o contestă și care domină conștiințele tuturor : putea el să îndrăznescă tot, mai ales că era Ministrul Afacerilor străine și Președintele Consiliului de Miniștri. Precum Nicolae Haralambie nu s'a gândit un minut măcar să întrebuițeze armata pentru a se înălța pe sineși ; precum Ioan Brătianu a pus în cumpăna acelor zile puterea fermecătoare a geniului său pentru a aduce rezultatul dorit de toți, dar de a cărui realizare mulți se îndoiau : asemenea și Ion Ghica și-a încordat toate puterile sale, pentru ca pe de o parte să convingă pe bărbații de stat, cari țineau în mâinile lor conducerea afacerilor europene, că ceea ce doriau și voiau României era în folosul dezvoltării pacifice a Orientului Europei, în folosul păceii generale, și pe de altă parte să îndrepteze acțiunea internă pentru a nu zădărnici pe cea externă. Și în acele împrejurări, Ion Ghica a dovedit o muncă neobosită, o credință înălțătoare și un simțimint profund de datorie către menirea mai înaltă a omului, daruri ale celor aleși ai lui Dumnezeu.

A ocupă locul, vădov de un bărbat atât de însemnat, este o mare onoare. Noi, vechi conlucrători ai lui Ion Ghica, felicităm Academia că Doctorul Istrati este urmașul unui bărbat atât de ilustru al nemului nostru. Ne bucurăm de această și de sărbătoare, căci muncă proprie și activitate stăruitoare au adus în mod natural pe Doctorul Istrati printre noi. Înainte de a fi membru al Academiei, domnia-sa s'a distins prin cercetări însemnate în știința chimiei : de când muncesce cu noi, Doctorul Istrati a arătat cel mai viu interes pentru propășirea Institutului nostru. Ast-fel cunoscem și îmbrățișăm pe Doctorul Istrati ca pe un bărbat cu mintea și cu inima deschisă, ca pe un lucrător de frunte în via nemului românesc. Ca atare îi dorim putere și sănătate, rezultate numeroase și temeinice în ale activităților sale.

